

NOVI VEŠ

KULTURNI VESTNIK

ŠTEV. 3. I. LETNIK

IZDAJA VIŠJI KULTURNI SVET V TRSTU

... V TRSTU, DNE 22. MAJNIKA 1919 ...

NJIVA

IZHAJA VSAK ČETRTEK. NAROČNINA: ČETRLETNA 7 L^h,
POLLETNA IN CELOLETNA SORAZMERNO □□ POSAMEZNA
ŠTEVILKA 60 ST. □□ UREDNIŠTVO IN UPRAVNIŠTVO: TRST,
ULICA MADONNINA 15, II. TELEFON 15-70 □□ IZDAJA ZA
„VIŠJI KULTURNI SVET“ IN ODGOVARJA ZA UREDNIŠTVO
IVAN REGENT □□□ TISKA TISKARNA EDINOST V TRSTU

VSEBINA

- Dr. IVO ŠORLI: POGOVORI: III. SAMA MED SEBOJ — Stran 33.
IV. SLOVO — Stran 35.
- PASTÚŠKIN: DEKLETA (PESEM) — Stran 37.
- IVAN REGENT: PRISPEVEK K ZADRUŽNEMU GIBAŅJU NAŠEGA
KMETA — Stran 37.
- PASTÚŠKIN: SMREKA (PESEM) — Stran 39.
- MARIJA KMETOVA: GOLOBOVI (Dalje) — Stran 40.
- Dr. J. VOLAVŠEK: STEKLINA — Stran 42.
- FERDO KLEINMAYR: OTROK NAJ VZLJUBI PRIRODO (Konec) —
Stran 44.
- PREGLED: KULTURNI - GLEDALIŠKI - UMETNIŠKI - ŠOLSKI - SOCI-
JALNI - GOSPODARSKI - MED REVIJAMI - ŽENSKI PREGLED —
Stran 46, 47, 48.

LISTNICA UREDNIŠTVA

Gosp. Fr. K.: Izročena pesnitev ne stoji na oni višni, kakor bi zahteval ravno
predmet, ki ste si ga izbrali zanjo. Vpošljite o priliki še kaj, a lotite se bolj
priproste snovi.

LISTNICA UPRAVNIŠTVA

Sprejeli smo strani gospe Marije Mozetičeve dar 22 Lir za sklad našega lista Prav
iskrena hvala!

VESTNIK KULTURNEGA SVETA

Knjižnica „Ljudskega odra“ v Trstu je odprta ob sredah od 6 do 8 zvečer in ob
nedeljah od 10 do 12. — Podružniška knjižnica „Lj. odra“ v sv. Križu pri Trstu je
odprta ob torkih, četrkih in sobotah od 8 do 10 zvečer. — Delavci, knjiga naj vam
bo stalen prijatelj! — Občni zbor „Ljudskega odra“ v Trstu se vrši dne 1. junija ob
9 in pol zjutraj v zeleni dvorani „Delavskega doma“.

Dr. IVO ŠORLI:

POGOVORI

Sama med seboj.

OKROG polnoči. Nad vrati kinematografa visi ogromna slika, kjer mlad moški s krvavim nožem v roki zasleduje mlado žensko bežečo pred njim. Tu mladi moški oprezno poškili po trgu, spusti dvignjeno roko in se oddahne, kakor človek, ki se je naveličal teči; mlada ženska se tudi ustavi in se obrne.

Mladi moški: Res nima več smisla! Saj že pol ure ni več človeka mimo.

Mlada ženska: Še psa ne! Prokleta gnezdo! In najbrže bo treba vsaj še tri dni tu viseti!

Mladi moški: Naposled... Ali sem tu ali drugje...

Mlada ženska: O prosim! Menda bo pa že nekaj razlike, ali visim v Trstu na Acquedottu, kjer se vali nepretrgoma procesija elegantnih ljudi in oficirjev mimo mene, ali pa gledam ta neumna malomestna zijala.

Mladi moški (pomirjevalno): Zato pa je občinstvo toliko bolj hvaležno, manj blazirano. Še tu pred vrati so si ljudje brisali solze, ko so prihajali od predstave. Sicer pa ona najina scena, ko Vas zasledujem, in se Vi naposled zgrudite pred menoj, res ni napačna.

Mlada ženska: Ne rečem. Toda... oprostite, nikar ne držite, če sem obrnjena sem, tega noža tako, da ga imam ves čas pred očmi. Sicer pa res ne vem, zakaj je krvav, ko niste niti prej koga, niti mene potem zabodli.

Mladi moški: To je radi efekta! Verjemite, da je nekaj na tem! O, jaz bi te stvari še vse drugače izpeljal. Tako imam naprimer čudovito efektno dramo po glavi.

Mlada ženska: O? Da čujemo! Se sme?

Mladi moški (dobrotno): Zakaj ne! In če se Vam bo zdelo, da bi imeli kje kaj opaziti, kar prosim! Drama torej začne na vrtu sijajne vile. Saj veste: stopnišča, rože, bele

poti in tako dalje. Po teh poteh teče mala deklica, za njo guvernanta, prelepa ženska.

Mlada ženska: Tudi guvernanta teče?

Mladi moški (nevoljno): Ah, guvernanta seveda ne teče, guvernanta stopa. In pride do ograje na kraju obširnega parka. Tam opazi čez ograjo mladega človeka in se začne z njim pogovarjati. Med tem steče deklica dalje, guvernanti že izpred oči — kar naenkrat planeta iz grmovja dva moža s počrnjenimi obrazi, zamašita dekletcu usta in že sta čez plot.

Mlada ženska: In lepa guvernanta?

Mladi mož: Ah, kaj nas lepa guvernanta briga!

Mlada ženska: Občinstvo da! Posebno žensko.

Mladi moški: Saj zato jo tudi vidimo, kako se izvija ljubimcu iz roke, zapazi, da je otrok izginil, beži za njim, ga išče, vije roke, teče proti vili, da naznani — — —

Mlada ženska: In ljubimec?

Mladi moški (nestrpen): Ah, vrag ga vzemi. (Vpoštevajoč) Da da dà: Vidimo ga, kako skomizgne, si zaviha brke in gre dalje.

Mlada ženska: Brezsrčnež! In potem?

Mladi moški: Potem preskočimo deset let. (Se spomni) Toda prosim Vas, ne vprašujte me več po guvernanti — —

Mlada ženska: O, ta me več ne zanima. Niti ljubimec ne. Torej: prekoračimo deset let in ukradena deklica je zdaj že velika gospodična. Ali je lepa?

Mladi moški: Prekrasna! Toda ni gospodična, ampak ciganka. Roparji so bili namreč cigani. In deklica živi z njimi v gozdu. Tu vidim ravno, kako igra na gosli, in kako jo strastno posluša mlad cigan. Zdaj vzame tudi on svoje gosli, in svirata skupaj.

Mlada ženska: Se torej ljubita?

Mladi moški: Se ljubita! Toda v deklico — Omra se kliče — se je zaljubil tudi

ciganski poglavar, še krepak in lep mož, in jo hoče imeti. Ko jo nekoč ravno poljubi, ju zasaci ljubimec — — —

Mlada ženska: Poglavar jo je posili poljubil — ali je bila tudi ona — — — ?

Mladi moški: Po sili, kajpak. Ona ljubi Lajoša. In ta udari poglavarja in zbeži z Omro v gorovje.

Mlada ženska: In zdaj ju vidimo, kako plezata više in više po čerih, ne?

Mladi moški: Da. Tu prideta do skrite kočice, na lepi ravnici. Tu živijo tihotapci. Tik nad hišo vidimo ogromno skalo, in ta skala je podgrebena, da bi se takoj zvalila na kočico, ako bi bila kdaj sila. Toda to bomo že pozneje videli. Skratka: tudi poglavar tihotapec se smrtno zaljubi v Omro. Ali ona se zdaj ne brani več in se izneveri Lajošu.

Mlada ženska: Aha! In ta gre zdaj po carinarje — — —

Mladi moški (zamišljeno odkima): Ne, gospodična! Tako enostavna stvar ni! Nego Lajoš ves obupan zapusti kočico in se vrne v dolino. Tu pa pade in si zlomi nogo.

Mlada ženska: O? Ko je bil že v dolini?

Mladi moški: Oh ne! Na poti iz gorovja si jo je zlomil. In tu ga poberejo ravno finančni stražniki in ga odnesejo v stanovanje enega izmed njih. In sicer najsiromašnejšega: v edini sobi leži še bolna žena in za postrežbo obema je samo osemletno dekletce. V mrzlici, ki se ga loti radi rane, se Lajoš izda, da je tihotapec, toda finančni stražnik reče ženi: »Ko smo ga pobrali, nismo vprašali, kdo je, zdaj ga tudi ne bomo gonili iz hiše!« In tako ostane Lajoš tam, dokler ne ozdravi. Nekoč pa, ko sta mož in žena mislila, da spi, zasliši moža, ki pravi: »O, če bi mogel priti tem tihotapcem na sled — vse bi bilo drugače! Dvatisoč kron je razpisanih na njih zajetje; poklical bi ti lahko zdravnika, kupil mesa in v kratkem bi bila spet zdrava.« Zdaj je bil Lajošev sklep storjen. Še isti večer se pomiče tropa stražnikov proti koči na ravnici in jo obkoli od vseh strani. Tu Lajoš izpusti oster in čuden brizg, samo njemu in tihotapcem znan. Še nekaj trenutkov in Lajoš zakriči: »Naprej!« In že so možje pri koči, ulomijo vrata in planejo noter — vsi samo Lajoš ne. Ta malo počaka, skoči potem k skali, izgrebe

izpod grmičevja debelo vrvo, plane vstran in potegne — skala se zamaja in že se zvali z vso svojo strašno težo na kočico ter jo zmečka, kakor da je iz kartona. Pri tem pa odleti en tram na to stran in pri priči ubije tudi Lajoša.

Mlada ženska (vsa presenečena): A? Ubije tudi Lajoša? In zmečka uboge finančne stražnike, in tihotapce in tudi — — —

Mladi moški (zadovoljen): In tudi Omro? O ne! Niti tihotapec ne. Zakaj že vidimo, kako se nedaleč od porušene hiše dvigne iz zemlje kamenita plošča in kako se izpod podzemskega rova drug za drugim izkobacajo tihotapci, in naposled Omra. Lajošev žvižg jih je bil opozoril na pretečo nevarnost, in rešili so se v izhod pod zemljo, čakajoč, da skala zagrne zasledovalce.

Mlada ženska: Toda — — — toda čemu vse to? Kako?

Mladi moški (zmagoslavno): Ha, ha, ha! Ali sem Vas presenetil, a? In zdaj si mislite šele občinstvo, ki nima Vaše izobrazbe! Ki seveda pričakuje, da Lajoš izda svoje bivše tovariše, deloma iz mržnje proti poglavarju, deloma celo iz hvaležnosti do svojih gostiteljev — — —

Mlada ženska: To bi vendar vsak pričakoval — — —

Mladi moški: No, ali napravi nekaj, kar vsak pričakuje, ali napravi to kak — efekt? Saj še Vi kar ne morete priti k sebi, in to mi je najboljši dokaz, da sem zadel. Kinška drama mora biti predvsem efektna, senzacionalna.

Mlada ženska (trdno): Toda kljub temu tudi vsaj verjetna. Kdo bo Vam vse to verjel?

Mladi moški: In zakaj ne? Verjemite rajši Vi meni, da poreče občinstvo, ko bo že pri večerji sedelo: Lajoš je najbrže res nameraval svojemu gostitelju pomagati, toda v zadnjem hipu — ubijem ga samo zato, da stvar harmonično konča oziroma da sploh konča — v zadnjem hipu zmaga njegova plemenita narava — zažvižga in reši bivše tovariše. In ali hočete, da postane izdajalec na ljubo — beričem? Ali ste že kdaj videli, da bi bilo občinstvo v kinu na strani žandarjev, policajev in sodnikov? Še detektiv le redko doseže ta uspeh. In če ga, še to le zato, ker je sam pol cigana. Le pustite to meni, jaz po-

znam svoje občinstvo. In to občinstvo tudi čisto dobro ve, zakaj ljubi svoj kinematograf! (S povzdignjenim glasom): — Ne. — Zato ker mu nudi onega pristnega razvedrila, ki mu ga gledišče v toliki meri že nekdanj ni znalo, danes pa že celo ne more več nuditi. In zato vre v kino in ne v gledišče še zdaj, ko je prostor v kinu že dražji od onega v gledišču; in bije po zobeh tiste, ki so trdili, da ga v kino vabijo le nerazmerno nižje cene!

Mlada ženska: Na, veste kaj! Jaz sem sama od kina, a tako povzdigovanje kina čez gledišče, je vendar malo preveč! Prava inteligenca bo še vedno rajše hodila v gledišče —

Mladí moški: Žvižgam jaz na pravo inteligenco! Da, želim celo, naj jo vrag vso pobere v gledišče, — če se priklati v kino, itak samo kvari. Hotela bi namreč tudi tu igrati ulogo — kritika. Kritiki pa so že gledišča uničili, in prava sreča je bila, da so imeli ljudje vsaj kam bežati — v kino!

Mlada ženska: Kritiki so uničili gledišče? Kako govorite?

Mladí moški: Kritiki, da. In sicer ne samo tisti, kateri pišejo, ampak vsa Vaša »prava inteligenca«! Saj je bilo gotovo že kaj pametnih pisateljev na svetu, ki so vedeli, kaj občinstvo želi, in bi mu bili tudi dali, v njegovo in svojo korist; toda stoj: kaj poreče kritik?! Pa je šel in napisal dolgčas. In igralec sam bi se bil rad prikupil občinstvu in mu napravil veselje — stoj! tam v četrti vrsti sedi kritik in drži prst po koncu. To je banalnost, brezokusnost! — in takšno. In občinstvo, sito teh puščobnosti, bi bilo včasih že kar samo zahtevalo, da se mu za njegov dober denar nudi blago, ki si ga res želi ono, in ne, ki ga hoče kritik, kateri sedi zastonj tu notri. Toda potem poreče kritik, da je to občinstvo tolpa divjakov; in tega se je ljubo občinstvo vedno balo. (S še bolj povzdignjenim glasom): Da, gospodična, ali veste, kaj je kino? (Zelo slovesno): Kino je tisti kraj, kjer si prvič, — menda prvič kar svet stoji — sedita nasproti brez posredovalstva, brez jerobstva, skratka sama, sama med seboj; izvajajoči umetnik in občinstvo! Zato je kino velika stvar, gospodična moja! In zato moramo občinstvu iz polnih rok deliti, česar je tako dolgo pogrešalo!

(Iz daljave se začujejo koraki. Mladi mož in mlada ženska se naglo postavita spet v svoje

poziture, čakajoč, da pojde kasni prihajalec mimo.)

Slovo.

MICIKA: Ali me imaš res rad, Janez?
Janez: O, Micika moja! Pa ti? Ali boš kaj mislila name?

Micika: O, kako moreš še vprašati!

Janez: In molila boš tudi zame, Micika?

Micika: O, ... Ali čakaj Janez... Ali boš pa res čisto moj, ko se vrneš? ... Ali mi lahko prav pred bogom obečaš, da bom tvoja? ... Zakaj drugače, glej, bi se skoro ne upala prav iz srca ... prav iz čistega srca moliti zate ...

Janez: O, Micika prav pred bogom ti obečam, kakor da že zdaj stojiva pred oltarjem ...

Micika (mu položi obe roki okrog vratu): Moj Janez!

Janez (ji stisne glavo k sebi. Čisto tiho): Micika, pusti me noter, no, samo nocoj, za slovo ...

Micika (proseče): Ne, Janez, ni mogoče ... Jezus, če bi prišla mati ali oče!

Janez: Matere in očeta vendar ne bo!

Micika: O, saj ne veš, kako sta natančna! Moja kamrica še ključa nima in včasih začutim, kako kedo tiho vrata odpre in posveti noter. Materi sem rekla, kaj mislijo, da sem taka, a ona kar z rameni zmaja. »Vemo, da nisi tistih, a mladost je norost,« pravi. Če bi kdo odprl, kar skrij se.

Janez: O, tistega nama pa že nobeden ne more braniti, da bi si ne rekla par besed za slovo. Dokler stojim jaz tu zunaj, ti pa notri, bi še pred župnikom ne zbežal! Sicer pa je zdaj konec z bežanjem!

Micika: Oh, da, Janez — le nikar se preveč v prve vrste ne postavljaljaj! ... Zdaj, ko imaš še ženo doma ... Oh, meni se zdi, kakor da sem prav že tvoja žena. In ravno zdaj moram iti! ...

Janez (bi se hotel pošaliti, češ, lepa žena, ki pusti moža na lestvah slovo jemati; a ko začuti njene vroče solze na licih, jo samo tiho stisne k sebi. Nežno): Samo za to bi bil rad notri pri tebi, da bi te prav vso na srce stisnil ...

Micika: Saj jaz tudi... Ampak ne smeš, res ne smeš, Janez... Pa ko se vrneš... O, kako se imava midva rada Janez, kaj ne? (Čez nekaj časa, ko sta se molče objemala): Pa od kdaj pravzaprav, Janez, me imaš ti rad?...

Janez: Od zmeraj. Še ko smo v šolo hodili, sem te najrajši imel.

Micika: Saj jaz tudi tebe... Ampak jaz pa prav natanko vem, kdaj sem spoznala, da sem tvoja... Veš, takrat, ko si onega Prepešlinčkovega udaril; takrat, pri oštirju, ko je rekel tisto grdo besedo, veš... Pa ne zato, ker si ga udaril, ampak ker takrat nisi bil čisto nič grd. Drugi so tako grdi kadar se tepejo, vsi rdeči in zabuhli v obraze. Ti pa ravno tako lep in bel, kakor zmerom.

Janez (zadovoljno): I, pa ko se ga nisem čisto nič bal. In tudi tepsti se nisem nameraval — tu jo imaš, pa jo nesi, da boš vedel za drugikrat! (Zamišljen): Ampak zakaj... kaj je bilo res prav takrat, da sem si tudi jaz rekel: Micika je moja, o Miciki že ne boš govoril tako... Tudi če so vse druge take, moja Micika — — ne, takrat še nisem rekel moja Micika — — rekel sem: Micika je nedolžna kakor sam angel božji...

Micika (blažena): O, kako je lepo, Janez moj... In ravno zdaj mora biti vsemu konec! — Ali je prav to na svetu, da sme en sam človek ukazovati vsem drugim?... (Potrto): Sam se pojdi tepst, starec, če si se skregal in še nisi ugnan. In pa še z ljudmi, ki smo vedno čuli, da so nam bratje.

Janez: Tiho, Micika! Nemeč je Nemeč in on ukaže! Najbolje nič misliti — kdor bo mene, tega bom jaz, pa amen! Prej ko jih potlačemo, prej se vrnemo!

Micika: O da, vsi pravijo, da boste o Božičih že doma. In potem o pustu — — kaj ne? O, Janez!... (Se zagleda v mesec, ki se ravno dviga izza gorovja... Iz dalje prihaja tiha pesem: »Kedo bo listje grabil, kedo bo praprot žel?«...) Kako bi bilo lepo, da ni tako žalostno!... (Zaihti) Kakor da leži vsa dolina na parah... (V ozadju se tiho odpro vrata in v svitu sveče se prikaže obraz starke, predno se more Janez skriti. Starka se nasmehne, pokima in spet izgine).

Janez: No, vidiš...

Micika: Ker vidi, da je vse prav... O, saj je tako dobra... In oče tudi... In vsi drugi... Vi pa morate iti... (Iz daljin od druge

strani prihaja pesem: »Oj zdaj gremo, oj zdaj gremo, nazaj nas več ne bo.«)

Janez: Vseh že ne... Bog ve, koga čaka...

Micika: Tebe že ne... tebe ne, Janez... Kar vidim te, kako prihajaš... čisto živega te vidim pred seboj... Malo postaral si se... bled si in suh... in z levo nogo težko hodiš...

Janez (se nasmehne): Pa me boš vseeno rada imela?

Micika: O, še bolj, Janez. Ravno, da ti pokažem, kako sem tvoja... (S hriba na obzorju švigne po vrsti več vriskov v zrak.) Kako to trga srce!... Kadar vas več ne bo, bo še bolj žalostno... a mogoče bo laže prenašati... A koliko src bo cele noči stokalo... in tam za gorami spet sto in sto... in še naprej in naprej tja čez široki svet... Ali so pomislili tisti, ki so hoteli, ali niso pomislili?... Jaz mislim, če bi tu živeli, ne bi mogli... Ne, miru božjega ne čuti...

Janez (tudi zamišljeno): Kadar bomo v mestu, bo nam laže, se mi zdi... da tudi, kadar bomo v tujih zemljah... Tam bo človek kakor kamen... Samo, kadar se bo spominjal, mu bo hudo... Tako bo, kakor da stojim tu, tam za vašo njivo in gledam sem na tvoje okence...

Micika (pokaže z roko): Tam, kaj ne? Tam se potem malo ustavi, ko pojdeš... Tam te bom zmerom videla, vsak večer... (Po kratkem molku): Samo, da bi prepovedali peti! Ti mladiči, ki ostanejo, bodo peli vsak večer... Vse tiho bi moralo biti, dokler se ne vrnete... Da bi poslušali... da bi dolina sama poslušala, ali se že sliši vaša hoja... Zakaj srce mi pravi, da boste prišli čisto tiho, skoro vsak posebej...

Janez: Tudi meni se zdi, da bo žalostno končalo... Strašno jih je tudi njih.

Micika: Zakaj žalostno? Samo, da pridete... Naj oni mislijo na drugo! Nam bo spet solnce sijalo, in v senožeti pojdemo, in zvečer bomo sedeli pri peči in boste pravili, kako je bilo. In otroci vas bodo poslušali, kakor smo mi strica Luko. Da bi bilo le že konec!... (Se strese. Odločno): In zdaj, Janez — — —

Janez: Ali me že podiš?...

Micika: O Janez, ne govori tako! Saj veš, da bi te držala do sodnega dne — — — (Zaihti.)

Janez: Da, saj tako nič ne pomaga... Enkrat mora biti, in drugi me že čakajo.

Micika: Kaj res greste že pred dnevn?

J a n e z : Tega pa nobenemu ne povemo, smo rekli. Pri Jalovcu se zberemo in potem ... Boste že slišali, ko vsi skupaj zavriskamo na poklonu. Daj mi še enkrat roko, Micika — —

M i c i k a (potegne svetinjico iz nedri in mu jo ilteč obesi okrog vratu): Jezus, Marija in tvoj angel varuh — — —

J a n e z (se sili): Še ena! Zdaj jih bo kmalu

najmanj deset okoli mojega vratu: Mati, se stre, tete, strine — — Ampak tvoja bo prav na mojem srcu ... (Čaka, da Micika še kaj poreče. A ko samo ihti, jo počasi prime za glavo, jo poljubi na čelo in na lice in potem nenadoma skoči z lestve na tla. Za njivo se še enkrat obrne, zavihti s klobukom in zdirja v teku navzdol proti vasi.)

PASTUŠKIN:

DEKLETA V MAJU

Kaj vam je v lica zaplalo cveteča,
da so tako zapeljivo žareča?
Kaj tako zvonko se utrinja vam smeh?
Kaj vam zažiga kresove v očeh?

V solncu in cvetju kipijo vam grudi,
sladko, vabeče pretijo zamudi:
„Če zanemari nas moška objest,
kam naj osuje se naša prelest?“

Boki osevajo zdaj vam, dekleta,
kakor dva urna, dva močna magneta,
da se možu, bodi tak ali tak,
širi oko in zastaja korak.

Divni valovi zemljó so objeli,
divno razstrosili rast po deželi,
vam so zaplali jo v boke in grud —
nič se ne bojte objestnih zamud!

IVAN REGENT:

PRISPEVEK K ZADRUŽNEMU GIBANJU NAŠEGA KMETA

KARAKTERISTIKA sedanjega združnega gibanja med našimi poljedelci in vrtnarji, ki stremijo po ustanovitvi samostojne kmetiške zadruga za Trst in okolico, je ta, da je to gibanje izšlo neposredno iz vrst poljedelcev in vrtnarjev samih. Ako sem prav informiran, ni bilo za to gibanje nobenega poziva od take strani, ki bi se ji smelo očitati, da zalezuje s tem svoje politične koristi. Pri nas je to nekaj povsem novega. Zaradi tega, zaradi resnosti gibanja, ki je že zavzelo lepe dimenzije, in zaradi navdušenosti, s katero nastopajo vodje gibanja samega, sklepam, da je leto zares neprisiljeno, naravno in sila podobno logični posledici razmer, ki jih je ustvarila vojna. Poljedelci so čuli kategorični imperativ dobe, ki jo živimo; čuli so tihi poziv elementarne sile, ki se ji moramo ukloniti vsi in so nastopili pot, ki je zanje edino primerna. Vsaj za sedaj.

Resnično je pa bil že skrajni čas, da so poslušali poljedelci glas nove dobe, in da so se napotili po novi cesti. Drugod niso čakali

kmetje, da jim pride voda do grla. Pri nas gre seveda vse bolj počasi. Morda vendarle zato, da ostanemo zvesti staremu pregovoru, ki zagotavlja, da pride človek počasi tudi v Rim. Tako so prišli tudi naši poljedelci do tega resnega, samostojnega združnega gibanja, potom katerega si edino morejo zagotoviti obstanek in pošteno človeško življenje na domači grudi.

Petletna krvava vojna je spravila zmagovite in premagane narode na rob gospodarskega prepada. Najbolj so trpeli in trpe še vedno delavni sloji; mali posestniki in proletarci. Ta dva sloja sta nosila vso težo vojnih bremen, in bodočnost jima nalaga že sedaj težko breme miru. Zakaj gospodarski in splošni prepod narodov je odvisen v prvi vrsti od slojev, ki imajo možnost in so sposobni, da ustvarijo z delom v potu svojega obraza bogastvo, ki je bilo uničeno v vojni. Le z delom, s splošnim delom, z ogromno produkcijo vseh dobrin, ki jih potrebujemo, da pomašimo orjaške razpoke v našem gospodarstvu, nam bo

dano, da premagamo mirovno krizo, ki je že nastopila. Naš poljedelec pa ni samo dolžan, da izvrši svojo socialno dolžnost s tem, da skuša pomnožiti v sedanjih razmerah in z razpoložajočimi sredstvi kmetiško produkcijo; novi življenski pogoji mu nalagajo, da seže v bran svoje bodočnosti po sredstvih samopomoči, in da izboljša produktivno vrednost svoje zemlje s sredstvi in metodami, ki jih priporoča moderna znanost poljedelcu in vrtnarju.

Že površen pogled v preteklost in v sedanost nam pove, da so se izpremenile razmere za našega kmeta prav znatno. Poljedelstvo, vinogradništvo in vrtnarstvo je v naši okolici močno zanemarjeno. Obdelovanje zemlje se vrši v splošnem kakor pred dolgimi stoletji. Star sistem, ki ne more biti kos modernim potrebam. Trgovina in industrija sta vzeli kmetu najboljše, najinteligentnejše moči. Najinteligentnejši sinovi naših kmetov polnijo urade in delavnice v mestu. Drugi zapuščajo prav radi rodno hišo, ker jih je omamila privlačna sila mesta in vsakdanjega zaslužka v trgovini in v luki. Zemlja, ta blaga zemlja, ki je vredna, da jo vzljubi človek z vsemi svojimi mišicami, je bila puščena v nemar in izročena le onim, ki so jo obdelovali in negovali po svoje le v izrednih urah in le v toliko, kolikor so jim dopuščale že izčrpane moči. Tako je bilo do leta 1914. Ali takrat je bil razvoj tržaške veleobrti v najlepšem toku, in Trst je spadal med največje trgovske emporije na svetu. V mestu je bil gotov zaslužek za krajše in lažje delo nego na polju. Tam se mora truditi človek od ranega jutra do poznega večera in mnogokrat le zato, da vidi v jeseni, kako mu vihar uniči v eni uri delo in zaslužek dolgih mesecev. Viharji, suša, trtna uš in druge nesreče so vzele našemu kmetu vsako veselje do zemlje. Urbanizem, hrepenenje po življenju, trgovina in obrt so vzele kmeta zemlji popolnoma. Danes se mora naš kmet vrniti k svoji zemlji! Mora se vrniti zato, da zadosti svoji socialni nalogi in zato, da poskrbi ob pravem času za svoj obstanek. Posel prerokov ni sicer več v modi, in sam nisem niti navdušen za tak posel; ali sedanja znamenja kažejo vendarle, da ne pridemo tako kmalu do one veleobrtne in trgovinske delavnosti, ki je bila pri nas v predvojni dobi. Mari naj čaka dotedaj naš kmet z rokama v žepu? Mari naj posnema Jude v puščavi? Mana ne

pada z neba vsak dan, in narodi niso vsi izvoljeni, kakor je bil židovski. Tudi bog ima svoje simpatije in antipatije. Naš kmet torej se mora vrniti svoji zemlji in delati mora na to, da mu postane zemlja vir onega blagostanja, do katerega ima pravico kot delaven in plodonosen član človeške družbe.

S tem, da se vrne kmet k svoji zemlji, pa še ni vse storjeno. Poskrbeti mora tudi, da ne bo gospodovala zemlja nad njim, marveč on nad njo. Kakor si je znal usužniti človek stroje in vsa produktivna sredstva, si mora usužniti tudi zemljo. Zato pa ne zadošča dosedanji način obdelovanja in tudi agrarno znanje našega kmeta je za to nalogo nezadostno. Saj je bila večina naših okoličanskih poljedelcev podobna bolj agrarnim diletantom. Polovičarstvu in brezbrizni površnosti mora slediti resno stremljenje. Kmet se mora oprostiti predsodka, (in ne samo kmet) da je sojeno delo na polju le najneinteligentnejšim in najmanj izobraženim. Delo na polju zahteva obratno mnogo znanja in dolge prakse. Kmet mora poznati zemljo do dobra. Vedeti mora, ali je bolj pripravna, da sprejme vase eno ali drugo seme. Poznati mora gnojila in vedeti, katerih gnojil potrebuje zemlja in rastlina. Moral bi imeti nekoliko znanja o kemiji, o fiziki, o geografiji, o gospodarstvu, mehaniki, trgovini itd. Neinteligenten in neizobražen kmet je najmanj produktiven. Dosedanji način obdelovanja zemlje mora narediti prostor modernemu intenzivnemu sistemu. Vem, da gleda naš kmet nekoliko nezaupno na ljudi, ki prihajajo iz mesta na deželo podučevati ga, kako mora obdelovati zemljo. Tudi drugod je bilo tako nezaupanje. No, uspehi intenzivnega načina obdelovanja so razblinili tudi meglo nezaupanja, in danes so kmetje veseli, da niso pahnili od sebe onih, ki so prišli, da razširijo po deželi sadove svojega znanja. Zemlji moramo dati, ako hočemo od nje kaj dobiti. Rastline bodo rastle tem lepše in tem krepkejše, čim več bodo dobile v zemlji tvarin, kojih potrebujejo. Razlika med starim sistemom, ki ni vedel drugega nego, da je izčrpaval zemljo do skrajnosti, in modernim, intenzivnim sistemom je tako velika, da vzbuja vsakršna primera naravnost začudenje. Ruski pisatelj Krapotkin pripoveduje v svoji knjigi »L' agriculture« o uspehih intenzivnega obdelovanja vrtov v pariški okolici. Vrtnar M. Pouce vloži letno v vrt, ki meri 11.000 m²

(torej le malo več nego 1 km) za 2500 lir umetnih gnojil. Za ta vrt ima določenih 8 mož in producira letno 1250 meterskih stotov zeljav. Francoski agronom Ville je dosegel z modro uporabo umetnih gnojil naravnost orjaške uspehe. Na svojem vinogradu v Vincennes pridelal na vsakem ha 200 meterskih stotov grozdja in 180 hl vina. V južni Franciji je dosegla uporaba umetnih gnojil v vrtovih kakor tudi v vinogradih najsijajnejše uspehe. Vinogradi, ki dajejo 100 hl vina na ha zemlje niso nič nenavadnega. V bolj solnčnih krajih so dosegli posamezni kmetje celo 300 hl vina na ha zemlje. (Ti podatki, katerim bi lahko dodal še nebroj drugih glede poljedelstva in vrtnarstva, so vzeti iz knjig spisanih po agronomih E. Gautier, D. Zollta in S. Solari.)

Povprečni pridelek krompirja po starem sistemu da v Franciji 35 m stotov na ha, v Italiji pa le 34 meterskih stotov. Pridelek na racionalno (razumno) gnojeno zemlji pa znaša 300 do 400 m st. in tudi več na vsakem ha zemlje. Te številke kažejo dovolj jasno, kje je bodočnost našega kmeta. Moderni način obdelovanja zemlje pa ne vpliva le na količino pridelka, marveč tudi na kakovost. In zemlja ne občuti tako pogubonosno vremenskih kriz (mraza, suše itd.). In ne občuti prav zato, ker uči intenzivni sistem poljedelstva, kako je treba pripraviti zemljo, kako jo je treba fizično prilagoditi, da postane sposobna za razvoj semen, da postane plodovita valilka sadov.

Seveda, moderno poljedelstvo ni našlo spočetka pri malih posestnikih potrebnega od-

ziva. Bodisi vsled pomanjkanja gmotnih sredstev, bodisi vsled tehnične neizobraženosti malih kmetov. Moderno poljedelstvo zahteva že od vsega početka dokaj znanja in dokaj gmotnih sredstev. Stroji, različno orodje in umetna gnojila so precej drage reči, ki si jih mali posestnik v svojem jetičnem gospodarstvu ne more nabaviti. Moderno poljedelstvo je postalo v svojih prvih početkih privilegij nadarjenih veleposestnikov in špekulantnih kapitalistov. Šele z razvojem zadružništva si je našlo pot tudi v vrste malih posestnikov. Zadruga je postala tudi v tem oziru blagodejna nositeljica luči v temne kotičke razdrapanega gospodarstva malih kmetov. Ona nabavi kmetom potrebno orodje, ona jim nabavi potrebne učitelje. Nakupi gnojila in jih deli, ustanavlja šole, ustanavlja skladišča, nadzoruje trge in priporoča kmetom, kaj je treba sejati, katerega blaga je na trgu najmanje. Česar ni zmožgel posameznik, more zadruga, more skupnost. Kar je bilo spočetka privilegij posameznih veleposestnikov in predrznih kapitalističnih poljedelskih družb, postane last malih posestnikov, last resničnih obdelovalcev polja. Kakor delavec v velikih industrijskih središčih, se je zatekel k zadrugi tudi mali poljedelec, ker je moral spoznati, da si more izboljšati le v njej svoj položaj, in da more le z njeno pomočjo konkurirati s kapitalizmom, ki je že pričel svoje pogubonosno izkoriščanje tudi na polju.

(Dalje prihodnjič.)

PASTÚŠKIN:

SMREKA

Stoji pred oknom tiha in zelena,
zamišljena v svoj tajnoviti cvet
ko divnostasa, plemenita žena,
bolj vase zroča nego v beli svet.

Jutranja zarja, ko ji v veje plane,
krilatih pevcev prebudi nebroj,
da zapojó, se razgubé v poljane,
zvečer si v njej spet iščejo pokoj.

Kedar neurje vitki vrh mendra ji,
bolno ječi do samih korenin,
nevihta neha: v bisernem sijaji
do sinjih vsa leskeče se daljin.

Pozimi iz haljine mrzlobele
ji vrh ponosno zeleni v megló,
poleti meša v bliske se in strele
in čuda vsa prestreza raz nebó.

In v čuda vsa ob njej in v čuda njena
se venomer zamika ji pogled —
stoji pred oknom tiha in zelena,
bolj vase zroča nego v beli svet.

GOLOBOVI

II.

GOLOBOVA hiša stoji na Griču ob cesti, ki drži iz Št. Jurija v Novo mesto. Majhen klanec je ondi ob hiši, tako da je sprednja stran hiše ob cesti polovico nižja nego zadnja, ki gleda na Temenico. Na tej strani ima hiša lesen mostovž, ki so ga vedno krasili rdeči, živi nagelji in zeleni ražmarin. Ob koncu dvorišča stojita dva topola, ki gledata po temeniški dolini. Temenica teče mirno dalje, in mnogoštevilne vrbe zro sanjavo in vse sklonjene vanjo, kakor bi premišljale o njenem prihodu in se pogovarjale z vodo o lepih temeniških travnikih. Takrat še ni bilo dolenjske železnice ondi. Travniki so zeleneli nemoteno, in vrbe so bile še bolj tihe v večji tišini. Večkrat so vozili težki, močni konji velike vozove, »parizarje«, po cesti mimo Golobove hiše in vozniki so se radi ustavljali v gostilni pri Golobovih. Na pravem kraju je stala ta gostilna. Od Št. Jurija do Potoka ni bilo tačas nobene druge gostilne. No — in zato so pri Golobovih iztržili zelo veliko in gostilna je šla jako dobro. Za to prednost je tudi dobro vedel oče umrlega Antona, organist Gregor Golob, ki se je bil priženil iz Sv. Križa pri Čatežu semkaj na Grič. Tudi njegova mati je bila prišla z njim. Organist Golob je bil priden in delaven človek. Najstarejši sin Anton je prevzel po njegovi smrti posestvo. Tudi ta je bil izpočetka priden in varčen gospodar. Pa z bratom Lojzetom in s sestro Polonco se ni razumel posebno. In ko je videl, kako ga zaničujeta v boleznih, je začel piti in se ni več toliko brigal za posestvo in gostilno. Cene, mlajši brat, je bil študiral v mestu. Hoteli so, da postane »gospod«, pa mu ni šlo učenje nič kaj izpod rok. Zato je postal učitelj in je služboval v domači fari v Št. Juriju. Mislil je Cene, da bo veliko priženil in si je poiskal nevesto v Žužemperku pri Zalokarjevih. Tam je bil imel prvo službo in eno leto je bil ondi. Pa po smrti starega Zalokarja se je izkazalo, da je bila Maničina dota dokaj manjša, nego je bilo obljubljeno Cenetu. Cene je poplačal z njo svoje dolgove — in ostalo ni prav nič več. Večkrat se je radi dote prekekal s svojo ženo. Iz preprirov so rasli prepiri — končno se ni razumel nič več z njo. Cene je izprevidel, da je storil napačno, ker se je oženil, in še tako oženil. Manca je bila navadno, kmetiško dekle, ni ga razumela. In ko je bilo otrok več in več, so rasli prepiri še

in še. Cene je zahajal vedno bolj pogosto v gostilne, izpočetka le domov, na pol ure oddaljen Grič, potem pa tudi v druge gostilne. Zapravljal je denar, četudi ga je bilo tako malo. Delal je dolgove. Sicer pa je bil vesel in prijazen človek, hudomušen in glasen v družbi. Igral je izborna na klavir in pel vesele popevke. Povsod so ga imeli radi in ga vabili iz gostilne v gostilno. Doma pa je naraščala revščina od leta do leta — — —

Tudi oče njegov, organist Golob, je znal dobro igrati na klavir, zato ga je bil pred leti kupil od starega grajščaka, ki je imel grad blizu Griča. Klavir je bil čuda star in nenavaden. Golobovi in vaščani so mu dejali »fortapjan«. Stal je v gostilniški sobi, in celo Lojze se je bil naučil od očeta in Ceneta igrati nanj. Seveda brez not. »Šotiš« in »bolcar« je znal Lojze zaigrati na klavir kot malokdo, in ljudje so radi tega še rajše zahajali v gostilno k Golobu. O praznikih so iztržili zelo veliko.

Vsi Golobovi so bili majhni, čokati ljudje, plavih las in sivkastih oči. Bili so vesele, živahne, a obenem sanjave narave. Lahkomi selni so bili. Golobovo posestvo ni bilo baš veliko. Nad cesto in ob hiši je bilo nekaj njiv, nekaj vrta in majhen del gozda, ki se razprostira tik nad klancem. To je gozdič posebne vrste. Kakor mestni park se zazdi človeku, vesel in sanjav tak, kakršni so bili Golobovi pod njim. Tu se igrajo pastirji in pasterice vse igre, kolikor jih premore pastirska pamet. Njive na Griču niso kdove kako rodovitne. Ilovnate in skalnate so, kakršne so sploh večina vse dolenjske njive. Žito raste bolj klaverno, je redko in pomešano s plevelom. Dosti dela imajo ženjice, preden očistijo žito plevela, in še več ga imajo plevice, kadar plevejo repo in peso. Najbolj veselo raste ondi detelja, posebno »turška detelja«. Kakor veliki tulipani se blestijo cveti po rebri navzdol in gledajo veselo na cesto in hiše. Ajda pa ni tako dišeča kakor na Gorenjskem, ponižnejše kloni cvetove po čebelami. — —

V farni cerkvi Sv. Jurija je zvonilo dnevu. Rahlo in nežno je donel glas po temeniški dolini, kakor bi bil še zaspan in ves v zlatih, nebeških sanjah. Z gričev pa so mu odgovarjali drugi zvonovi, drugi glasovi, nežnejši, rahločutnejši od prvega.

Golobov Lojze je vstal, odprl vežna vrata in pogledal, kakšno vreme bo.

Od št. Jurija sem je pihala gorka, južna sapa, rahlo pošumevala v smrekah, zatrepetala ob topolih in se porazgubila v vrbinem, golem vejevju. In je zopet zapihala, šla isto pot in pričela vnovič, vedno isto, rahlo pot. — Na cesti se je tajal sneg in led. S strehe je kapalo počasi in zopet hitro. Odlomila se je ledena sveča in padla s srebrnim zvokom na tla. »Pomlad prihaja,« si je mislil Lojze. Bilo je v začetku marca, in zeleni Juri je prihajal bliže in bliže. Vse je čutilo njegov prihod, če tudi ni še podal roke in odprl zarjavelih ključanic. Bila je to ona prva, tajna pomlad, ne še pomlad sama, ampak le oni rahli odsev njene prelestne lepote. Zemlja je počela dihati. Z vsakim vzdihom je poslala nekaj toplih pozdravov zamrlemu svetu.

Na izhodu se je danilo, sive mreže so pozkrivale nebo in se podile po vetru.

Lojze je pustil vrata odprta in odšel v hišo. Polonca je vstala ob istem času, se odpravila, zakurila v peči, pristavila vodo za žgance, zmešala nekaj otrobov s krompirjem in vodo, vzela keblico in odšla v hlev. Sivka je zamuskala in se ozrla po Polonci. Hlastno je z jezikom strgala po škafu. Ko je Polonca pomolzla kravo in izlila mleko v latvice, je nesla prašičema pomije s krompirjem. Že preje sta butala prašiča ob korito; ko sta bila pa zaslišala, da jima nese Polonca krme, sta zacvilila.

Čez nekaj časa sta sedla Lojze in Polonca k zajtrku.

»No, torej danes bomo pa napravili nekaj, da bo konec teh govoric,« je pričel Lojze.

Polonica pa je smeje dodala:

»Bomo vsaj zavezali jezike ljudem, ki ne puste človeka nikdar v miru. Prav danes se mi je sanjalo, da je vsa vas pogorela, samo naša hiša je ostala nepoškodovana. Potem so pa prišli ljudje, in so metali goreča polena vanjo, pa se ti ni in ni užgala! Jaz sem vpila in vpila, da naj pustijo hišo v miru, pa ko sem vpila, je pritekel Stegnar z velikanskim škafom polnim ognja. Že je hotel ves ogenj vreči v hišo, ko zavpijem — in se zbudim. Vsa mozkra sem bila od samega strahu. Kaj misliš, ali se bo res kaj zgodilo ali kaj?«

»Oh, beži, beži, kaj se naj zgodi!«

»Jaz mislim, da se morava bati ljudi, ki nama privoščijo, da bi naju Cene zapodil iz hiše,« je rekla Polonca,

»E, pa naju le ne bo. Sicer pa, ko že greva v Trebnje, bi bilo dobro, da bi stavila številke tvojih sanj. Poglej no v sanjske bukvice!« Polonca je vzela sanjske bukvice in kmalu našla dotične številke o ognju in ljudeh. Zapisala jih je na listek in shranila.

»Zdaj se morava pa kar odpraviti,« je rekel Lojze. »Mlinarjev hlapec bo kmalu tu, da naju popelje v Trebnje, in Cene tudi pride vsak čas. Še nekaj, ali si naročila Mini, da bo ves čas doma?«

»Da, da. Sicer pa tako mislim, da naj ostane Mina kar pri hiši. Saj veš, dela bo dosti. Eden mora iti večkrat v hlev pogledat, drugi je v gostilni, in če je treba kaj delati na polju, ali kam iti, potem ni nobenega človeka blizu,« je rekla Polonca.

»Pa — naj ostane, Mina!«

Pražnje sta se oblekla in čakala voznika in Ceneta. Lojze je še prav posebno dobro namazal škornje, da so se svetili kakor luč. Polonca pa je oblekla žametasto obleko in si opasala svilen predpasnik. In dolgo se je vrtela pred okroglim zrcalom, preden je bila gotova za pot.

* * *

Isto jutro je tudi Cene vstal zgodaj in se je jel pripravljati. Manca ga je začudeno gledala, ker ni vedela, kam hoče na vse zgodaj. Bil je četrtek, šole prost dan, in ob teh dnevih je Cene rad malo poležal.

»I kam se ti pa danes tako mudi —?« ga je vprašala začudena.

»Grem. Na izprehod grem,« je rekel vznemoljen Cene.

»V tem vremenu? Saj vse teče po cesti. Sneg in led se tajata, da ljudje komaj hodijo po takem potu.«

»Pa grem vendarle.«

»Pa kam? Res ne razumem te,« je zmajala z glavo Manca. Cene je postajal vedno bolj nevoljen. Ves nemiren si je zavezal ovratnico in sedel k mizi.

»Prinesi mi zajtrk, pa molči,« je dejal Mancu. Manca je zavzdihnila in odšla v kuhinjo.

Majhno in tesno stanovanje je bilo odmerjeno učitelju; dve majhni sobi in kuhinja. Nasproti je bila sicer velika soba, pa to je imel župnik za kaščo; zakaj, tega menda sam župnik ni vedel. Prostora je imel dovolj za to v župnišču. V prvem nadstropju je bila šolska soba, in pred to še ena prostorna soba. Pa tudi ta

ni bila odmerjena učitelju, temveč je bila kaplanova, ki je stanoval v šoli. To je bilo obema jako neprijetno, učitelju in kaplanu. Oba sta se pritoževala vsled tega; učitelj, ker ni imel zadosti prostora, kaplan, ker ga je motilo vpitje šolskih otrok. Pa kaj! Kdo bo uslišal učitelja in kaplana! To sta oba slednjič izprevidela in sta prenehala s takimi pritožbami. Hodila sta skupno v gostilne in se vračala pozno v noč. Oba vrtoglava in oba dobre volje. In posedel je časih kaplan še pri Cenetu, da je zvonilo že dnevno, in je moral kaplan od Ceneta naravnost v cerkev.

Ko je Cene pozajtrkoval, si ni mogla Manca kaj, da ne bi zopet vprašala:

»Zakaj pa mi vendar ne poveš, kam greš?«

»Oh, ta ženska radovednost!« se je poizkušal norčevati Cene, četudi mu je bilo žalostno pri srcu. Bolj in bolj se je kesal, da se je dal pogovoriti tako hitro zaradi hiše. Pa — da bi prelomil dano besedo? Ne — ne — in saj sta vendar njegov brat in lastna sestra! — Rekel je ženi:

»No, če hočeš na vsak način vedeti, v Trebnje se peljem z bratom in sestro.«

»V Trebnje? Čemu?« se je začudila zopet Manca.

»Na sodnijo,« je rekel kratko Cene.

»Ste se kaj sporekli?«

»Saj vidim, da ti moram povedati vse.« In pripovedoval je vse po vrsti. Ob koncu je pogledal Manco in dejal:

»Saj menda ti nimaš nič proti temu?«

»Oh, Cene, tako si naredil kakor vedno! Vsak te lahko obrne na svojo stran. Vedno se daš pogovoriti. Vse ljudi poslušáš, samo

sebe in mene ne. Kaj pa vendar otroci? Hiše se vendar ne dajejo kar tebi nič meni nič iz rok. Hiša vendar ni knjiga, ki jo posodiš! In če ti onadva zapravita, kaj potem? Norec si — in ostaneš norec! Škoda, da si mož, ker se daš z lepimi besedami pogovoriti!« Obrnila se je in obrisala solzne oči.

Ceneta je vse to jezilo. Sicer je bil sam nase najbolj jezen, pa priznati si tega ni hotel. — Zavpil je ves razjarjen:

»Ti sploh nimaš nobene besede pri tem, razumeš! Kdo pa skrbi za otroke, kdo zasluži in dela in se trudi, da imate, kar rabite? Jaz sem gospodar in jaz naredim kakor hočem in lahko prodam in oddam celo šolo —«

»Še mene bi najrajši kam dal in otroke —«

»No, — tudi. Kar jaz storim, je storjeno, — in konec besedi! Kako je bilo pa preje, ko sploh ni nihče pričakoval, da da Anton nam hišo? Prav tako je sedaj. Saj je vseeno, hiša dol — hiša gor —«

Manca se je morala pri vsej jezi zasmejati, ko je slišala take besede. Rekla je:

»Toda nikari potem ne stresaj svoje jeze nad menoj, če ti bo primanjkovalo denarja. Delaš se, kakor bi imel milijone v žepu —«

»Sem ti že kdaj kaj očital?«

»No!« — in obrnila se je in odšla, a pri vratih je še pripomnila:

»Misli malo na otroke, ki jih hočeš dati vse v Ljubljano v šolo —« in zaprla je vrata.

»Kar je — je! — Molči! — je zaklical Cene za njo, oblekel suknjo, vzal klobuk in odšel. Ko je prišel na Grič, sta že čakala Lojze in Polonca z voznikom — in odpeljali so se.

(Dalje prihodnjic.)

Dr. JOSIP VOLAVŠEK:

STEKLINA

STEKLINA, (Lyssa, Hydrophobia, Rabies, rabbia, Hundswut, Wutkrankheit,) vsi ti izrazi pomenijo isto. Ker je ravno sedaj v Trstu to vprašanje stopilo v ospredje, hočem podati kratek obris te bolezni.

Steklina, ki jo poznamo že iz Aristotelovih časov, je najbolj razširjena med psi in volkovi, a prenaša se tudi na vse druge živali in tudi na človeka.

Steklina je nalezljiva bolezen in se prenaša izključno po ugrizu stekle živali ali človeka. Bistvo okuženja (bakterij stekline) še ni med znanstveniki neoporečno dognano. Vreme,

pomanjkanje dobre vode, glad, nezadoščen spolni nagon itd. je brez pomena za infekcijo in ne more nikoli povzročiti te bolezni. Med domačimi živalmi so najbolj disponirani k steklini psi, potem mačke, govedo, konji, ovce, koze, pa tudi kokoši in golobi; med divjimi živalmi pa volk, lisica, hijena, opice, srne, zajci, podgane itd.

Pri psu in volku, ki sta najbolj podvržena tej bolezni, se pojavlja steklina v dveh oblikah. Ako so največ možgani prizadeti, nastopi divja ali besna steklina, če pa je v prvi vrsti hrbtenjača okužena, tedaj se razvije tiha ali

mirna steklina. Pri živalih je steklina vedno smrtonosna. Predno izbruhne bolezen traja navadno 3 do 10 tednov, le redkokedaj nekaj dni, včasih pa celo 5 do 7 mesecev. Med tem časom je žival zdrava, dasi je že okužena.

V prvem stadiju bolezn, ki traja 1 do 3 dni, je stekel pes nemiren, plašljiv, neubogljiv in razdražljiv, žre le malo in večkrat že v tem stadiju požira neprebavljive stvari, kakor slamo, les, kamenje, lastno blato itd. in liže svoje rane. V drugem stadiju (3—4 dni) nastopi v naših krajih navadno divja steklina. Pes divja in se klati naokoli, razvije se mu velikanski nagon do grizenja, in sicer grize vse, s čemur pride v dotiko, ne da bi imel posebna namena ugrizniti človeka ali drugo žival. Grize tudi les, kamenje, zidove itd. Ko obgrizne človeka ali žival, pride njegova slina v dotik z rano, in na ta način se okuži rana. Stekel pes laja od začetka zategnjeno, pozneje pa samo tuli; ne žre in ne pije in sicer zato ne, ker čuti pri požiranju bolečine (krče) v grlu, pač navadno požira neprebavljive stvari. V tretjem stadiju žival vidno hujša, krči se množe in postajajo vedno silnejši, nato nastopi hromost (paraliza), in tako pogine stekli pes 5. ali 6. dan.

Pri mirni steklini se navadno žival skriva in ogiblje ljudi in drugih živali in tudi ne grize, ako se je ne draži. Ostali znaki pa so isti, in smrt nastopi tudi vsled hromosti. V Turčiji n. pr. nastopa skoraj samo mirna oblika pasje stekline, zato so tudi tam zelo redki slučaj, da popada stekel pes ljudi. Podobne znake bolezn kažejo tudi vse druge živali. Pri divji steklini se razvije vsem velik nagon obgrizti svojo okolico, ali tudi same sebe.

Človeška steklina. Pri človeku se pojavi bolezen približno 60 do 70 dni potem, ko je bil človek ugriznjen od stekle živali. Med tem časom se dotičnik počuti popolnoma zdravega. Brez pravega in hitrega zdravljenja, konča bolezen večinoma s smrtjo, jedva vsak deseti bolnik ostane pri življenju. Tudi če rano takoj in dobro očistimo (najbolje izžgemo), umrje kljub temu približno še vsak tretji bolnik na steklini; po zdravljenju na Pasteurjev način pa umrje od 1000 okuženih ljudi samo dva do štirje.

V prvem stadiju bolezn (1 do 2 dni) je bolnik nemiren, ima hude bolečine v rani (ako se je rana že zacelila, ga boli brazgotina) in ne mara ne jesti ne piti, ker ga boli grlo pri po-

žiranju. V drugem stadiju, ki traja 1 do 3 dni, nastopajo hudi krči v grlu in pozneje po vsem telesu. Bolnik se pri tem zelo boji in plaši, ima halucinacije in delirije, razbija, kriči, bje po tleh in po steni, trga obleko, grize, kar doseže, in iz ust se mu cede neprestano sline. Napad se često ne razločuje od navadne hude blaznosti. Prvi slučaj človeške stekline sem videl na psihjatrični kliniki, kamor so dotičnega bolnika prinesli, ker so mislili, da je zblaznel in šele po natančni preiskavi se je dognalo, da je bil stekel. Te bolnike tudi sila žeja, a pri vsakem poizkusu použiti kapljico kakšne tekočine ali grizljaj hrane se takoj ponovi napad, še celo pri samem pogledu na vodo se pojavljajo krči v grlu itd. (Strah pred vodo.) Tudi slin ne morejo požirati. Ti napadi se množe in postajajo vedno hujši, bolnik hitro slabi, dokler ne nastopi navadno četrty dan smrt vsled otrpenja (paraliza).

Pseudosteklina (lažisteklina). Podobni znaki bolezn se pojavijo včasih pri ljudeh obgriznjenih od zdravega psa. Domišljajo se si, da je bil pes stekel, in ta autosugestija in pa strah pred smrtjo povzročata enake znake bolezn kakor prava steklina; seveda ti ljudje čez nekaj dni ozdravijo brez posebnega negovanja. Tudi pri živalih povzročajo različne bolezn slične pojave kakor jih kaže steklina. —

Z genijalnimi poizkusi in preiskavanjem je našel Pasteur, da se razvija pri steklini dotični strup najbolj v možganih in hrbtenjači; v drugi vrsti pa se ga najde v žlezah, slinah, solzah, mleku itd. V krvi ga je zelo malo. Po natančnih poizkusih pri psih, domačih zajc, in opicah je našel, da je v vsakem slučaju vsa hrbtenjača prenapolnjena s tem strupom. Prepariral je na poseben način koščke takšne hrbtenjače (steklih zajčkov) in stopnjevalno vbrizgal (injeciral) zdravim psom vedno večje količine tega strupa. Tako je dosegel, da dotični psi niso bili več dostopni steklini. Lahko jih je potem okužil umetno ali potom steklih psov, kljub temu niso zboleli za steklino — postali so napram steklini imuni (nedostopni). Kasneje se mu je posrečilo zabraniti razvoj stekline v pseh, ki so bili že obgriznjeni od steklih psov, in to s primernim negovanjem.

Ravno ko je dosegel te velike uspehe pri živalih, prinesli so mu leta 1885. dne 6. julija devetletnega dečka, ki je bil ves obgrizen od dokazano steklega psa; imel je 14 velikih ran,

Deček je bil po splošnem mnenju zdravnikov izgubljen, ker bi se izbruha stekline pri njem ne moglo zabraniti. Takrat se je Pasteur, kakor sam pravi, s težkim srcem odločil, da poizkusi rešiti mlado življenje tega, drugače absolutno izgubljenega bolnika s svojim pravkar iznajdenim postopkom. Njemu v velikansko zadoščenje in v blagor vsega človeštva se je ta poizkus posrečil, — deček ni obolel za steklino; temveč je ozdravel.

Spopolnil je Pasteur še svojo metodo, in že v prvem letu po tej iznajdbi je bilo v Parizu čez 2400 od steklih živali obgriznenih oseb cepljenih proti steklini z velikanskim uspehom. Ustanovili so potem v Parizu poseben zavod (Pasteurjev institut), v katerem so od leta 1886. do 1901. zdravili 29.009 oseb, od katerih je umrlo samo 173, to je okoli 6 oseb od

tisoč — večinoma slučajni, kjer so prepoznali zdravniške pomoči. Takšne »Pasteurjeve zavode« imamo sedaj skoraj v vseh velikih mestih, med drugimi tudi v Turinu, Napolju, Palermu, Dunaju, v Budimpešti itd.

Ker je 90 % vseh slučajev človeške stekline okuženih od psov, veljajo v vsaki državi posebne odredbe glede stekline in njenega razširjevanja (profilakse). Najbolj nevarne so rane na glavi, dalje na golih delih telesa. Ako pes ugrizne skozi obleko, ostane navadno večina slin na obleki, ter ne pride v neposredno dotik z rano. Pri vsaki rani (tudi površni) strani stekle ali steklosti samo sumljive živali je treba takoj zdravniške pomoči. Po vstnem očiščenju rane pošljejo potem dotičnika preko mogoče v najbližji Pasteurjev zavod, kjer traja zdravljenje navadno 20 do 30 dni.

FERDO KLEINMAYR:

OTROK NAJ VZLJUBI PRIRODO

(Konec.)

II.

NAŠI mladinski pisatelji, ki pa lastnoročno niso ujeli še nobene miši, vam znajo čudeže povedati, kakšen nestvor je mačka. Hinavka je, lizunska, prekanjena, zahrbtna in zavrtna. Kakor vidite, so ji naprtili vse najlepše človeške čednosti, poleg tega, da so jim njene oči tudi malo pogodu, hudobne so in zlobne. Kdor mi tega ne verjame, naj bere naša ljudskošolska berila, mladinske liste in knjige za mladino. Tedaj se je morala naši nadebudni mladini naravnost pristuditi ta žival. Vsaj tako bi sodili, če upoštevamo, da delujejo mladinski pisatelji že blizu sto let v tem smislu.

Kako pa je v praksi? Glej ga spaka, ravno narobe. Kamorkoli pogledaš in opaziš kakšno mačo in otroka, povsod vidiš, da otrok davi mačko. Otrok namreč davi tedaj in tam, kadar in kjer odrasli poljubuje. Razlika je v načinu, v bistvu je čuvstvo eno in isto, ljubezen namreč. Otroci torej ljubijo mačke?

Zdaj pa človek ne ve, kako bi sodil. Pa ozrimo se malo višje, do vpadablajočih umetnikov, osobito do slikarjev. Ti možje stoje umetniško gotovo višje od mladinskih pisateljev, ni dvoma. In še neko prednost imajo, namreč vzgojeslovne študije jih niso še po-

kvarile. Zato zro na prirodne predmete z naravnim očesom in ne skozi one basnislovne očali, ki povzročajo, da omenjeni posatelji v vsaki rastlini in v vsaki živali včasih prav siloma iščejo »zlati nauk«, ki bi se dal iz njih črpati. Slikarji drugače. Z umetniškim očesom ti zasledijo ganljiv prizorček, ki se odigrava med otrokom in živaljo, ter ti ga potem v podobijo na način, da ti postane srce kar mehko, ko stojiš pred tako sliko ali takim kipom. Nad sto in sto je takih slik, kjer najboljši umetniki konstatirajo ne samo bistvo, temveč tudi lepoto otroške ljubezni do prirode. Otrok namreč izraža svojo ljubezen do prirode v prvi vrsti v ljubezni do živih bitij, osobito do mladih živali, in izraža jo na svoj originalen način. Tržačanu bi priporočal obisk slikarske galerije »Revoltella«, kjer bo zasledil med tamošnjimi umetninami 5—6 te vrste; če se ne motim je v treh predmet otrokove ljubezni ravno ona ničvredna mačka.

Zdaj pa smo nekoliko modrejši, in lahko rečemo onim mladinskim pisateljem: Gosпода, zdi se nam, da ste se lotili dela za otroka, ali otroške duše menda ne poznate do do brega. Zdi se nam, da ravnate proti našemu načelu, ki je prirodno načelo, namreč: **O t r o k naj vzljubi prirodo!** Kako pa naj

vzljubi prirodu, ko mu vi kažete najdovršenejšje prirodne stvari v taki odurni, lažnjivi obleki? Poklicani ste, da negujete s svojimi spisi najplemenitejša čuvstva otroške duše. Kaj pa delate v istini? Ta čuvstva ubijate. In čemu to delate? Bog zna kakšni predsodki so vas oslepili?

Le pogledajte, kaj ste napravili iz mačke! To ljubko živalico, ki ni drugega zagrešila, nego da ljubi svoj dom in svojo prostost, ter da po ure in ure samotarsko filozofira, ste pripravili ob dobro ime. Temu vzoru meščanske čednosti ste potem postavili kot protiizgled hlapčevsko ponižnost, že preveč »udomačenega« psa, ki liže roko onega, ki ga tepe, mesto da bi možko kakor mačka vrnil milo za drago, ker kdor mi daja za moje delo kruha, ta še nima pravice tepsti me. Čudno pa je zopet, kako se ljudstvo razlikuje v svoji sodbi od »vzgojeslovno« podkovanih mladinskih pisateljev. Koga počašča ljudstvo s psovko (p s o v = ko!): »Ti pes! Pasji sin! Pasja vera!« — kaj menite? Če pa o kom reče: »To vam je maček!« — zveni to vse drugače.

Če hočemo vzgajati deco v ljubezni do prirode, morajo izginiti take pristranosti. Na tak način se v otroku le zamori ljubezen do prirode, ki ji bodi prvi pogoj splošnost. Vse živali so enakovredne naše ljubezni, srce naj ostane dostopno ljubezni do vsake prirodne stvari. Zato moramo tudi zapustiti egoistično stališče koristnosti, ker je pretesnosrčno. Otrok ne ljubi mačke, ker lovi miši, temveč — ker — živa je in ... Sam ne ve zakaj, ljubi jo. Da je konj domača žival, to mu je postranska reč, da je lepa žival, to instinktivno sluti, da pa je mlado žrebe ljubeznjiva in vse ljubezni vredna žival, o tem niti ne dvomi, kakor tudi ne dvomi, da ga razume, ko se po ure in ure pogovarja z njim.

Tako stoje stvari. Hvala bogu je zavel v novejšem času tudi ves drug, oživljajoč veter v prirodoslovnih urah na naših šolah, nova, takozvana biološka metoda, le knjige so še stare in moreče.

Kako globoko pa vpliva prijateljsko občevanje otrok z živalmi na otroško umstveno in srčno naobrazbo, kaže sledeči slučaj.

Imel sem mačko, belodlako, z enim modrim in z enim zelenim očesom. Ta mačka je bila posebno veselje moje takrat petletne »gospodične«. Če rečem »veselje«, menim, da je moja »gospodična« našo mačko pošteno vlekla za

rep in jo včasih neusmiljeno božala in davila. Kadar je pri tej igri šlo mački za »biti ali ne biti«, je seveda rabila svoje kremplje, dasi vedno z nekako previdnostjo, tako da je bil otrok često zaznamovan po rokah, ali hujšega ni bilo. Moja mala in moja mačka sta si bila tedaj prijateljici bolj na distanco, t. j. če se je prva bližala drugi, jo je ta navadno potegnila na drevo ali na streho.

To nasprotujoče si čuvstvovanje je pa prenehalo takoj, ko je naša mačka rodila.

Pridem vam nekoč z dela domov. Evo, že ti stoji pred mano bobek visoka ženička in s sila važnim izrazom v obličju mi razlaga v svoji otroški mešanici:

»Ti veš, našo mačko trebuh boli.«

»Kaj res?« se začudim tej nezaslišani novici.

»Prav res; trebuh jo boli. Že včeraj ga je imela tako zatečenega, danes pa zmeraj mjavka, uboga reva.«

»Kje pa je?« vprašam.

»Vidiš jo, tukaj je!«

Res, naša mačka se je plazila po tleh, in milo so gledale njene raznobarvne oči v me. Strah, boleost in hkrati zaupanje v me so se izražali v njih. Spoznal sem takoj, kaj in kako je z živaljo.

»Veš kaj Varenka,« rečem svojem bobku, »posteljico ji bova pripravila v hlevcu.«

Ta moj predlog je moj bobek z navdušenjem sprejel.

Stopila sva v zapuščen hlev, in tam je deklica po mojem navodilu s slamo postlala živalici, ki je pričakovala svojo uro, in ki je sledila njenemu početju z inteligentnimi očmi. Po končanem delu dvignem žival in jo položim na ležišče.

»Zdaj pa ven! Jutri prideva zopet pogledat.«

Drugo jutro stopiva v hlev. Ne morem vam popisati veselje svoje male nad mladimi mačeti. Takoj čepne ob starki in jo začne gladiti po glavicu rekoč: »Ti si pa res pridna, da si naredila take lepe mucke.« In obrne se do mene, pa mi razlaga: »Veš, ona jih je naredila, v trebuhu jih je imela, zato je bila tako zatečena.«

In ko stopiva iz hleva, me pogleda važno in mi reče svečanostno: »Veš, naša muca je zdaj mama.«

Od takrat se je deključino obnašanje naproti mački povsem spremenilo. Z ginljivo skrbnostjo ji je donášala vsak hip hrano, rahlo božala njene mladiče in se o njih »pogovarjala« z razumno živalico, ki ji je odsedaj naprej

povsem zaupala. Le enkrat še se je raztogotila nad njo, in to je bilo, ko je stara mačka prvič zapustila hlev. Jedva jo deklica vidi, že jo za- grabi za vrat in nese do mladičev češ: »Ti grda, ti! Tu bodi in daj muckam sesati.« —

To resnično dogodbo sem napisal v mnenju, da ne odtegujete otroka od skrivnosti narave, ker mu ravno te nudijo toliko snovi za umstveno in čuvstveno vzgojo in ne ponujajo nobenih »škandaloznosti«, kakor bi pretirani moralisti radi hoteli.

Moja mala je od takrat spremljala materinstvo še marsikatero živali, in dozdevalo se ji je to povsem naravno in nikakor ne »nemorhalno«. Danes je prepričana, da mora vsaka žival, vsaka rastlina, vsak človek imeti »svojo mamo«, ki ga rodi. In v tem prirodnem zakonu najde nekaj sila lepega in ganljivega, da si še

sam ne morem razlagati zakaj in kako. In če bi hoteli moji zdaj devetletni deklici natveziti, da jo je »prinesla štorcklja« ali slično, se vam bo široko zasmejala v obraz, ker ona to bolje ve. To ji zaenkrat zadošča in dalje ne vpraša, ker njen mladi razum ne zahteva več. Pozneje pride potom opazovanja od najnižje do najvišje organiziranega bitja zopet naravnim potom do vprašanja in odgovora: »Kako se je to izvršilo?«

Tako se otroku, ki živi v tesnem stiku s pri- rodo, postopno odkrivajo tajnosti ploditve in rojstva, in ne najde na tem ničesar opolzkega. Taka vprašanja razburjajo živce le nevzgoje- nim ali pa »salonsko« vzgojenim otrokom, ni- kakor pa ne otroku, ki je bil vzgojen v ljubezni do prirode.

PREGLED

Kulturni.

Podružnica »Ljudskega odra« v Križu je imela svoj prvi občni zbor po vojni v nedeljo, 26. aprila t. l. Iz poročila, ki so ga podali predsednik Košuta Anton, blagajnik Pavlina Arnošt in tajnik Tence Franc, povzamemo sledeče: Podružnica je prenehala z delovanjem takoj ob izbruhu vojne, v katero so bili pozvani nele vsi odborniki, marveč tudi skoro vsi člani. Tekom vojne je šlo izgubljenih dokaj knjig, in vojaki so pokvarili skoro vse pohištvo, kar ga niso odnesli. Takoj ob pričetku premirja in ob vrnitvi odbornikov in članov, je pričel stari odbor z delom. Da si nabavi nekoliko pohištva, je priredil par veselic, pričel zbirati člane ter pripravil vse potrebno do občnega zbora. Pri svojem delu je konstatiral z žalostjo, da hoče inteli- genca ostati tuja novemu kulturnemu preporodu, kar ni prav in kar se mora izpremeniti. Društvo šteje sedaj že 70 članov. Dohodkov je imela podružnica do 26. aprila 973'16 lir. Troškov 451'30 lir. Pribitek znaša 521 lir in 86 stotink. Vrednost inventarja znaša 506'92 lir. Odbor je imel mnogo sej in je priredil predavanje o Cankarju. Po- ročilu je sledila dolga razprava, ki so se je udeležili v le- pem številu navzoči člani. Končno je bil izvoljen sledeči novi odbor: Kodrič Josip, Sirk Janez, Fabris Alojzij, Ko- šuta Franc, Pasko Cezar, Sirk Ivan, Purič Martin, Sirk Vladislav in Pavlina Arnošt. V pregledovalni odsek sta izvoljena Košuta Anton in Tence Franc. Od matice »Ljud- skega odra« v Trstu je dobila podružnica že lepo število knjig in je določila prispevati z znatnim zneskom ljudski knjižnici, ki jo snuje društvo »Ljudski oder« v Trstu. — K poročilu bi dodali mi še to: Žalostno je, da hoče biti inteligenca tuja kulturnemu delu našega delavstva. Ta prikazen, nelepa v svojem bistvu, sicer ni doma samo v Križu marveč tudi drugod. »Ljudskemu odru« ni mogoče pričeti z delom tako kakor si želi baš radi pomanjkanja kulturnih delavcev. Od vsepovsod prihajajo zahteve po knjigah, po predavanjih in kulturnem delu sploh. Zato

apeliramo vnovič na našo inteligenco, naj vendarle stopi iz svoje letargije in naj se poda v prijeten vrtinec kultur- nega dela med našim ljudstvom.

Glediški.

Pohujšanje v dolini šentflorjanski. — V soboto 17. t. m. je šla ta Cankarjeva farsa prvič preko našega odra. Bil je za naše tržaške glediške razmere v istini pravi umetniški dogodek, ki ni samo privabil in zadovoljil glediških gur- manov, temveč tudi ostalo glediško publiko. Igra je našla namreč prav hvaležno občinstvo. Res je, da je pisana s tako prekipevajočo prešernostjo, da se mora ob nji za- bavati tudi oni, ki ne umeva, ali pa ne umeva popolnoma rjenega simboličnega pomena. Teга slednjič tudi ni ne- obhodno treba, ker to igro lahko sprejemamo vase toli v njenem doslovnem, kolikor tudi v prenesenem pomenu; pri enem in drugem načinu uživanja nam poda enako po- poln umetniški užitek. Tako je večji del občinstva ono siroto Petra sprejel res kot »greh« doline šentflorjanske; medtem ko si ga je drugi tolmačil kot beden izrodek v malomeščanskih razmerah porojene umetnosti iz onih mladeniških dni slovenskega malomeščanstva, ko je to hipoma vzplamtelo v navdušenju za umetnost, ki bi jo pa sedaj najraje zatajilo, ker zdaj po petindvajsetih letih ga je sram tega izrodka, zdaj stoji tudi na drugem stališču, na stališču namreč, da domovini ni treba umetnosti, ker umetnost je pohujšanje. Del občinstva je Jacinto sprejel res kot »popotnico« in družico razbojnika Kobarja, drugi del je videl v nji zopet simbolizirano pravo umetnost, svojeglavno Muzo, ki želi zagospodovati v malomeščan- skih srcih doline šentflorjanske, a ne najde pravega ume- vanja, ker malomeščansko srce ne pozna in ne more spoznati prave umetnosti, ono vidi v njej le toliko, ko- likor zgačka poltnost njegovih malomeščanskih živcev — za balet je še umevanja. In ravno tako si je občinstvo razložilo Kristofa Kobarja, nekdanjega umetnika in se- danjega »razbojnika«, ki uzurpira Petrovo ime ter stopa

pred malomeščansko družbo kot živ spomin na njene grehe, razložilo po svoje na dvojen način.

Vendar pa se nam dozdeva, da so prišli časi, ko jame memo Cankarja umevati, oziroma časi, ko nas ni več strah, da odkritosrčno priznavamo, da smo ga še prečobro umeli, a nas je bilo sram pripoznati to dejstvo. Trde šole se je hotelo, predno je prišlo do tega, in med tem časom je umrl glasnik naših vrlin in naše pregrešnosti. Ali stoji nam zdaj bližje, negoli tedaj ko je živ in zdrav stal med nami. In zato nas ostra satira, ki podaja tej farsni ton, nikakor ne žali, de nam dobro, kakor trpko zdravilo, ki smo si ga zaželeli za naše ozdravljenje. Izredno duhovit način, s katerim šiba Cankar obenem kulturne in socijalno etične razmere slovenskega malomeščanstva, tega oficijelnega predstavitelja »našega naroda«, »naše domovine« — doline šentflorjanske, ta način govori sam za pisatelja, češ: »Odpusti mi poslušalec, ali to sem ti moral povedati, ker srce mi je bilo prepolno, in greh bi bil, če bi molčal.« In dasi je ta farsa od konca do kraja ena sama pekoča satira, vendar jo vseskozi prepleta dobrodušen humor, tako da nam ne zveni odurno, ko pisatelj trga kos za kosom oni lažnjivi plašč svetohlinske hinavščine, ki naj bi zagrinjal vse stare in nove grehe doline šentflorjanske. Videli smo jo toraj na odru to farso, ki je nekoč dvignila razburkano valovje ugovaranja in prerekanja, videli smo to burko, o kateri lahko trdimo, da je nima tako kmalu kak narod slične, ki bi stala na tej vzvišeni umetniški stopnji. Videli smo to farso, kjer se krvave solze tako harmonično skladajo s prešernim smehom, kjer ima vsaka nastopajoča oseba, vsaka izgovorjena beseda svoj pomen, da, vsaka beseda zvok zlatega cekina, na katerem je vtisnjen na eni strani simbol, na drugi pa njegova prava vrednost. Videli smo to svojo farso, tako pristno slovensko, da nam mora biti draga za vse čase. Videli smo jo, dolino šentflorjansko, v kateri smo živeli, iz katere smo prelezli naravnost v novo, večjo dobo. In zdi se nam, da smo videli še posamezne cape, ostanke še iz doline šentflorjanske, ki se še trdovratno drže naše nove obleke. Videli smo umetnika »razbojnika« Krištofa Kobarja, ki nekaznovano greši javno, ker greši na račun že kdaj pozabljenega tajnega »greha« v dolini šentflorjanski. In videli smo vso zbežanost zastopnikov šentflorjanske doline, ko preti nevarnost, da stopi ta »greh«, oziroma bedni sad tega »greha« v luč javnosti, ono zbežanost, ki jo morejo pač roditi malomeščanska ideologija, malomeščanski borniran zelotizem, malomeščansko plaho srce, ki živi ob malenkostih in v malenkostih, ki ne more dvigniti svojega mišljenja, svojega čuvstvanja na višjo stopnjo, in mu je zato umetnost vlačuga, ker mišljenja in čuvstvanja svobodno rojenega človeka ne pozna, ter mu ravno zato imponira že vsak smeli nastop, ker se mu ob njem majajo tla pod šibkimi nogami in ker v svoji nerazsodnosti ne zna preceniti, jeli tak nastop res upravičen ali morda ni.

Videli smo svojega pristno slovenskega Mefista. Ni to oni veličastni Mefisto, ki je skušal veleum Fausta, temveč pravi pravcati kranjski hudič, ki porojen v malenkostnih razmerah malenkostno misli in čela, oni s skrbmi preobloženi slovenski zlodej, ki naravno tudi — mekeče, G. Sila nam ga je podal dobro, le tuintam je bil ta zlodej neupravičeno nekoliko preglasen. Vodilni ulogi sta bili v dobrih rokah. G. Martinčevića »Krištof Kobar« je bil vseskozi svež in na mestu. Njmamo mu imenovanja vred-

nega prigovarjati. »Jacinta« (gospodična Kavčičeva) je toli po svoji postavi, kolikor v svojih kretnjah zadostila intencijam avtorja. Prsni ton njenega glasu izboren, le v izgovoru se je tuintam prehitela, tako da nam je ušla marsikakšna finesa te ali one fraze, osobito v drugem dejanju. G. Šimenca »župan« je bil v prvem dejanju dober, v naslednjem manj. Cankar mu natančno predpisuje, da »tudi v najnevarnejših trenutkih ne izgubi svoje spoštljivosti«. Zdi se nam, da je v drugem dejanju nekoliko padel pod to zahtevo ter se preveč izenačil z drugimi klaver-nimi »grešniki« doline šentflorjanske. »Županja« (ga. S. Paulinova) je podala svojo ulogo dobro. Osobito je bila njena koketnost koncem prvega dejanja zelo naravno podana. »Dacar« (g. Terčič) dober; »učitelj Šviligoj« (g. Gabršček) pa naravnost zadet po vnanjosti, mimiki, kretnjah in prepričevalnem, »toplem« tonu svojega glasu, res pravi učitelj »stare šole«, ki pa precej krepko životari tudi med učiteljstvom »nove šole«, dasi je preoblekel suknjo. Drugi so rešili svojo ulogo vobče pravilno, le »popotnik« prejkav.

Vobče lahko rečemo, da se je igralo z ozirom na naše glediške razmere splošno dobro, če malenkosti odštejemo. Scenerija je bila našemu odru primerna. Obisk ogromen, sedeži razprodani. Igra se ponavlja —m—

Umetniški.

Založba »Umetniške propagande« v Ljubljani koraka krepko po začrtani poti. Dosedaj je založila: a) zbirko 10 razglednic po originalih slovenskih umetnikov, b) Gasparijevo serijo, c) Smrekarjevo serijo, d) Fr. Tratnikove »Begunce« v dveh izdajah (album in razglednice), e) štiri Tratnikove rizbe na razglednicah, f) Fr. Klemenčičevo »Madono«, g) ciklus petih stenskih slik po originalih slikarjev Klemenčiča in Šantlove, h) stenske slike portretov Aleksandra, Wilsona in Cankarja.

Zadnjih publikacij od »Beguncev« naprej nismo imeli prilike videti, zato — žal — o njih ne moremo obširneje poročati. —m—

Šolski.

Francoska socialistična mladina je na svoji konferenci, ki se je vršila dne 20. in 21. aprila t. l., stavila glede šolstva sledeče značilne zahteve:

1. Dosedanje razredno šolstvo naj se odpravi; zato naj se ustanovi enotna šola, ki bodi v vsaki svoji stopnji enakodostopna in brezplačna vsej mladini.
2. Oskrbo učeče se mladine prevzame celokupna družba.
3. Organizirati je telesno, znanstveno in strokovno vzgojo.
4. Pouk naj se pomednarodni (internacionalizira).
5. Iz šol naj se odpravi šovinistična vzgoja.
6. Organizirati treba izvenšolske podnevne tečaje, ki naj goje telesno, strokovno in splošno vzgojo.
7. Ustanovi naj se mednarodni urad za vzgojo in registraturo mladine vobče ter delavske mladine.

V svoji poslanici, ki jo je ob tej priliki sestavila na naslov delavske mladine vsega sveta, pravi francoska mladina še:

»Delavska mladina naj računa edinole na delavski razred, ker on ji bo pripomogel do njene osvoboditve. Povsod se mora priključiti socializmu, organizirati se mora, vzgajati se, boriti se za zmagajo svojih zahtev, za uresničenje svoje emancipacije.« —m—

Socijalni.

Karel Ucekar. — V nedeljo, 11. maja je minilo sedemnajst let odkar je prenehalo biti plemenito srce Karla Ucekarja, ki je bil prvoboritelj, pravi apostol socijalistične ideje v Trstu in v naši pokrajini sploh. Nam, ki smo slišali njegovo vedno mirno, blagodonečo besedo in se čudili njegovim treznim izvajanjem, se dozdevajo ta leta kakor sanje, in zdí se nam, da je bilo to včeraj, ko so se o priliki njegovega pogreba pomikale na tisoče in tisoče broječe čete tržaškega proletarijata skozi dež in do gleznjev visoko blato po Istrski cesti tja k Sv. Ani. Njega ni več, sprhnele so njegove lepe oči, sprhnelo je njegovo inteligentno čelo, ali seme, ki ga je zasejal njegov duh, ni mirilo in prav danes vzklija med nami. Rodil se je Karel Ucekar — potomec slovenske krvi — leta 1854. v Trstu. Posvetil se je tiskarski obrti. Leta 1888., ko je še vladalo preganjanje socijalistov, je že ustanovil prvo socijalistično društvo v Trstu, ter leto za tem prvi socijalistični list. Društvo in list je na pritisk buržuazije zamorila avstrijska vlada. Ucekar je začel z nova itd., dokler se ni ideja toli razširila, da ji je bil obstanek zagotovljen. Ob obletnici njegove smrti polagamo tudi mi slovenski delavci lipovo vejico na gomilo neustrašenega borca za naše delavske pravice.

—m—

Socijalizem v Bulgariji se brezdvomno širi, kakor pač ni drugače pričakovati po vseh vojnih nesrečah, ki so zadele to deželo. Obupne razmere ustvarjajo slično razpoloženje, in od tega do smotrnega ali nesmotrnega dejanja je le mal korak. Tip bulgarskega človeka gotovo ne boleha na sanjavosti in vihravosti. Trezno, smotreno presodi, kaj mu je treba ob danih razmerah. Izgled smo doživeli že v tej vojni, ko so baš bulgarske čete prve položile orožje. V Bulgariji ura bije in najde človeka. Drugod ni tako. — Jasneje nam bo to zopet iz sledeče sličice: Pred časom so bulgarske oblasti zaustavile izdajo socijalističnega dnevnika. Po štirinajstih dneh pomora je list zopet izšel in sicer s sledečo izjavo: »Naš odgovor na zaustavitel lista? Evo! Med tem časom (v dveh tednih!) smo ustanovili 120 novih strankinih organizacij in smo pridobili 8000 novih članov. Naš list pa je pridobil 4000 novih naročnikov, tako da jih šteje sedaj skupno krog 25.000. Sodrugi iz mest in dežele, naprej in vedno le naprej! Zmaga je naša.« — To so pač prepričevalni dokazi.

—m—

Gospodarski.

Južna železnica. Kolike važnosti je Južna železnica za Trst in njegovo luko, izprevidimo že, ako primerjamo številke uvoza in izvoza neposredno pred, ter po letu 1857., ko je bila ta proga dograjena. Trgovski promet preko Trsta se je v par letih naravnost podvojil. In povsem naravno; Južna železnica je pač najdirektnjša proga, ki spaja industrijsko kottlino krog Dunaja in Češko z jadranskimi pristanišči, osobito s Trstom in Reko; hkrati pa je bila glavna zveza med zapadno Evropo in Orientom. Polom Avstrije in njen razpad v več samostojnih držav in spravljata vprašanje o bodoči usodi Južne železnice v ospredje. Dosedaj je stala Južna železnica toli tehnično kolikor tudi ekonomsko-politično pod eno upravo. Zdaj pa grozi tej progi usoda, da se bo razcepila v več krajših ali daljših prog, ki bo imela zopet vsaka samosvojo, neodvisno upravo. Ali bo to v večjo korist jadranskim lukam, ki ostanejo sedaj brez večjega zaledja, to je pač dvomljivo. Ponujase pa še druga rešitev tega vprašanja, namreč da se Južna železnica v vsej svoji razsežnosti nevtra-

lizira. S tem bi bila Južni železnici ohranjena njena enotnost in njena funkcija, da tudi nadalje deluje kot prometna žila prvega reda. Odstranjena bi bila morda tudi nevarnost, da si industrija in trgovina osrednje Evrope ne poiščeta drugih prometnih poti, ki bi se izognile jadranskim lukam.

—m—

Med revijami.

»Demokracija«. Izšle so v skupnem zvezku prve tri številke te socijalistične revije, ki izhaja v Ljubljani. Med raznovrstnimi članki naj omenimo članek o »kulturnem razvoju Slovstva v Trstu«, ki ga je napisala Vida Primorska. Člankarica je dobro informirana; vendar toinono — kar v članku omenja — danes ne obstoja več.

»Prvi majnik« je naslov priložnostne publikacije, ki jo je založila letos krajevna politična organizacija jugoslovanske socijalno demokratične stranke v Ljubljani. Uredila sta jo sodr. Lojzka Stebijeve ter Outlaw. Publikacija prinaša raznovrstno, mestoma res izborno gradivo sledečih sotrudnikov: Fr. Albrecht, Outlaw, J. Gržina, Abditus, R. Golouh, Fl. Golar, A. Stebijeve, N. Mihevc, Al. Kraigher, Iv. Cankar, M. Lemež, F. Uratnik. Čelno stran krasi risba akad. slikarja V. Piona, v notranjosti lista sta karikaturi slikarjev Fr. Podrekarja in H. Smrekarja. — Uvodna pesem Frana Albrehta (»Naš rdeči Maj«) konča z verzi »Kmalu, o kmalu naš rdeči bo Maj svetu in narodom vsem caroval; sredi svetá mi postavimo mlaj, rdeči bo prapor na njem plapolal.«

Ženski pregled.

Ženstvo na mirovni konferenci. Mirovne konference se posredno udeležuje tudi ženstvo. Mednarodni ženski svet in sufražetke iz zavezniških ter Zedinjenih držav imajo v Parizu svoje delegatke. Stavile so že precej predlogov mednarodni delovni komisiji, ki jih je sprejela v svoj načrt, in jih predloži mirovni konferenci. Lady Aberdeen, predsednica mednarodnega ženskega sveta, in tudi druge zapupnice, ki bivajo sedaj v Parizu, je sprejel Clemenceau, predsednik mirovne konference. Razgovarjale so se tudi z drugimi mirovnimi delegati. Vsi so priznali in cenili sodelovanje ženstva v vseh zadevah, ki se tičejo družine, dela, zdravstva itd. Clemenceau je bil mnenja, da morajo imeti zastopnice velikih ženskih društev svoje mesto v istih lastnostih kot moški v vseh permanentnih komisijah, ki se ustanove.

P. H.

Žensko časopisje v Jugoslaviji. V Zagrebu izhaja »Jugoslovanska žena«, ki jo urejuje in izdaja znana pisateljica Zofka Kveder-Demetrovičeva. List ima značaj ženske revije ter prinaša leposlovje in članke iz različnih panog ženskega polja. Pisan je slovensko in srbohrvaško. — V Ljubljani izdaja »Slov. ljudska stranka« ženski list »Slovenko«. Urejuje jo Ivanka Klemenčičeva, urednica prvega slovenskega ženskega časopisa, ki je izhajal pred 18 leti v Trstu in sicer tudi pod naslovom »Slovenka«. — V Ljubljani so tudi ustanovili ženski konsorcij, ki bo izdajal novi ženski mesečnik. V političnem pogledu bo nadstrankarski in bo pisan v smislu moderne svetovnega naziranja. Imel bo značaj družinskega lista ter bo prinašal poleg leposlovja teoretične in praktične sestavke iz zdravoslovja, gospodinjstva, socijalnega skrbstva, feministike, o ročnih delih itd. — Srbkinje dosedaj še nimajo lastnega glasila. Vojna jim je bila popolnoma prekinila sleherno kulturno delo; vsa njihova skrb je bila osredotočena na polju javne dobrotvornosti.

P. H.

NJIVA

KULTURNI VESTNIK

Dobi se v sledečih prostorih:

Knjigarna Štoka, via Milano, Kavarna Union, via XXX ottobre, Tobakarne: Zeleznik, via Giulia pri Boschettu. Prosen, Sv. Ivan pri Narodnem domu. Screnim, via Barriera vecchia 17. Narschlin, via Barriera vecchia 2. Razpečalnica listov Fano: via Nuova 39, via S. Sebastiano 8, via Farneto 6. Tobakarne: via Commerciale 6. Bevk, Piazza Goldoni 3 Flego, Ponte della Fabbra. Vidovič, via Farneto 15. Supanz, Bellini 13. Segulin, via dell'Industria, nasproti cerkve. Pertot, Barkovlje. Zei, Piazza Oberdan 1. Stanič, ul. Milano. Geržina, Rojan, pri cerkvi Flego, Škedenj 416. Konsumne zadruge, Škedenj. Razprodajalnica listov v postajališču openskega tramvaja. — Gorica: Katoliška bukvarna. Knjigarna Wokulat Tobakarne: Marc, Via Seminario. Afrič, Via Teatro. Belinger, Via Cipressi. — Dobravlje, Trgovina Anton Verčon itd. itd.

■ ■ STANE 60 STOTINK ■ ■

NJIVA je edini slovenski kulturni vestnik v teh pokrajinah

Ljubljanska kreditna banka

Podružnica v Trstu.
Centrala v Ljubljani.

Podružnice: Celje, Celovec, Gorica, Sarajevo, Split
Delniška glavnica: K 15.000.000
Rezervni zaklad: K 3.600.000

Obavlja vse v bančno stroko spadajoče posle. Sprejema vloge v lirah na hranilne knjižice proti 3 1/2% obrestovanju, na žiro-račune proti 3% obrestovanju

Za na odpoved vezane vloge plača obresti po dogovoru. Izvršuje borzne naloge in daje v najem varnostne celice.

Tel. št. 5-18.

Blagajna je odprta od 9-13.

Prihodnja številka „**NJIVE**“
izide v četrtek dne 29. maja

Prot. trg. tvrdka A. FERFOLJA

Veletrgovina z vinom
žganimi pijačami
in deželnimi pridelki

TRST - Ul. Torre bianca 22
TELEFONO ŠL. 18-07

ČEVLJARNICA
JOSIP KOLENC
TRST
VIA COMMERCIALE 14, I.

Gostilna v Delavskem domu

ulica Madonnina 15

Izborna domača kuhinja. Izbrana do mača in ptuja vina. Cena brez konkurence. Točna postrežba.

Posebnost: češke močnate jedi in slaščice.

Za obilen obisk se priporoča

Viktorija Ploder
gostilničarka

Članom zavarovalne banke „Slavije“ v Pragi.

Vsi člani so naprošeni, da prinesejo do konca majnika svoje knjižice in da vplačajo članarino pri podpisnem, ki je glavni zastopnik banke za idrijski okraj. V slučaju, da se ne zglase do konca majnika, izgube vso pravico do zavarovalnine.

ANTON BAJT, Idrija.

JADRANSKA BANKA

Delniška glavnica K 30,000.000. Reserve K 8,000.000

CENTRALA: TRST

Via Cassa di Risparmio 5. ☐ Via S. Nicolò 9

PODRUŽNICE:

Dubrovnik, Dunaj, Kotor, Ljubljana,
Metković, Opatija, Split, Šibenik,
Zadar. -- EKSPPOSITURA: Kranj

Obavlja vse v bančno stroko spadajoče posle

Sprejema vloge v Lirah

na hranilne knjižice proti $3\frac{1}{2}\%$ letnim
obrestim v bancogiro-prometu proti
 3% letnim obrestim. Na odpoved na-
vezane zneske sprejema po najugod-
nejših pogojih, ki se imajo pogoditi
od slučaja do slučaja

Daje v najem varnostne predale (Safes deposits)

Blagajna posluje od 9 do 12